

## ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕРСОНАЛУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Бойчук Сергій Сергійович

доктор філософії,

доцент кафедри соціології та психології

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0002-2756-5330

У статті здійснено теоретичний аналіз функціонального значення професійної ідентичності у забезпеченні психологічної стійкості (резильєнтності) персоналу сектору безпеки України в умовах екстремальної професійної діяльності. Актуальність дослідження зумовлена зростанням психологічних навантажень, впливом хронічного стресу, ризиком травматизації та необхідністю збереження психічного здоров'я фахівців силових і правоохоронних структур у сучасних безпекових умовах.

Обґрунтовано, що професійна ідентичність виступає системоутворювальним психологічним ресурсом, який інтегрує ціннісні, мотиваційні, регулятивні та соціальні компоненти особистості суб'єкта безпеки. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових підходів виокремлено та концептуалізовано п'ять ключових функцій професійної ідентичності – захисну, регулятивну, мотиваційну, інтегративну та адаптаційну – як взаємопов'язані механізми підтримання психологічної стійкості.

Показано, що захисна функція забезпечує буферизацію впливу професійних стресорів і травматичного досвіду; регулятивна – підтримує самоконтроль і зважене прийняття рішень в умовах ризику; мотиваційна – надає сенс службовій діяльності та знижує ймовірність професійного вигорання; інтегративна – гармонізує професійну й особистісну сфери, зменшуючи рольові конфлікти; адаптаційна – сприяє гнучкості, навчанню та ефективній командній взаємодії в умовах змін і невизначеності.

Зроблено висновок, що цілеспрямований розвиток професійної ідентичності є важливою умовою підвищення психологічної стійкості персоналу органів безпеки та профілактики негативних наслідків екстремальної професійної діяльності. Окреслено перспективи подальших емпіричних досліджень, спрямованих на верифікацію запропонованої моделі та розробку практичних програм психологічного супроводу фахівців сектору безпеки.

**Ключові слова:** професійна ідентичність, психологічна стійкість, резильєнтність, органи безпеки, функції ідентичності, екстремальна діяльність, стресостійкість, правоохоронці.

## Boichuk S. THE FUNCTIONS OF PROFESSIONAL IDENTITY IN ENSURING PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF PERSONNEL OF THE SECURITY SECTOR OF UKRAINE

The article presents a theoretical analysis of the functional significance of professional identity in ensuring the psychological resilience of security sector personnel under conditions of extreme professional activity. The relevance of the study is determined by increasing psychological workload, the impact of chronic stress, the risk of traumatic experiences, and the need to preserve the mental health of law enforcement and security professionals in contemporary security environments.

It is substantiated that professional identity functions as a system-forming psychological resource that integrates value-based, motivational, regulatory, and social components of the security professional's personality. Based on an analysis of national and international scholarly approaches, five key functions of professional identity are identified and conceptualized – protective, regulatory, motivational, integrative, and adaptive – as interrelated mechanisms for maintaining psychological resilience.

It is demonstrated that the protective function buffers the effects of occupational stressors and traumatic experiences; the regulatory function supports self-control and balanced decision-making in high-risk situations; the motivational function provides meaning to professional activity and reduces the likelihood of burnout; the integrative function harmonizes professional and personal domains, thereby reducing role conflicts; and the adaptive function promotes flexibility, learning, and effective team interaction under conditions of change and uncertainty.

The study concludes that the purposeful development of professional identity is a crucial condition for enhancing the psychological resilience of security sector personnel and for preventing the negative consequences of extreme professional activity. Prospects for further research include empirical validation of the proposed functional model and the development of practical psychological support programs for security professionals.

**Key words:** professional identity, psychological resilience, resilience, security sector, identity functions, extreme activity, stress resistance, law enforcement officers.

**Вступ.** Сучасні умови професійної діяльності персоналу органів безпеки (правоохоронних органів, силових структур, військовослужбовців, рятувальників тощо) характеризуються високим рівнем психологічного навантаження, наявністю стресогенних чинників, ризиком набуття травматичного досвіду та постійним перебуванням в екстремальних ситуаціях. За таких обставин психологічна стійкість (резильєнтність) виступає ключовим ресурсом, що забезпечує збереження працездатності, ефективність виконання службових завдань, а також профілактику професійної деформації та емоційного вигорання [2].

Професійна ідентичність як інтегральна характеристика особистості суб'єкта безпеки відіграє провідну роль у формуванні та підтримці психологічної стійкості [1]. Вона охоплює усвідомлення себе як представника певної професійної спільноти, прийняття її цінностей, норм і рольових очікувань, а також емоційно-ціннісне ставлення до службової діяльності. Сформована професійна ідентичність виконує низку взаємопов'язаних функцій, зокрема мотиваційну, регулятивну, інтегративну, захисну та адаптаційну, які сприяють саморегуляції поведінки, збереженню внутрішньої цілісності особистості та подоланню стресових впливів.

У працях О.М. Бандурки, С.П. Бочарової, О.В. Землянської, Я.С. Посохової, Л.І. Мороз, О.М. Соловйової, Н.М. Пов'якель, І.В. Журавльової, О.А. Толмачова та інших науковців досліджено психологічні аспекти професійної ідентичності фахівців силових і правоохоронних структур, проаналізовано її структуру, умови формування та вплив на професійну діяльність. Автори наголошують на значущості професійної ідентичності для процесів професійної адаптації, саморегуляції та стресостійкості в умовах підвищеного ризику та емоційного напруження [3].

Водночас проблема функціонального значення професійної ідентичності саме у забезпеченні психологічної стійкості персоналу органів безпеки залишається не досить систематизованою. Актуальність її дослідження зумовлена сучасними викликами, пов'язаними з реформуванням силових структур, участю персоналу в операціях з підвищеним рівнем небезпеки та необхідністю збереження психічного здоров'я фахівців. Недостатня сформованість професійної ідентичності може призводити до зниження резильєнтності, професійної маргіналізації та дезадаптації, тоді як її цілеспрямований розвиток сприяє підвищенню психологічної стійкості та ефективності професійної діяльності.

**Метою статті** є теоретичний аналіз функцій професійної ідентичності та їх ролі у забезпеченні психологічної стійкості персоналу сектору безпеки України в умовах екстремальної професійної діяльності.

**Методи дослідження:** теоретичний аналіз наукової літератури з психології праці, юридичної психології, психології екстремальної діяльності та соціальної психології; порівняльний аналіз підходів до розуміння структури й функцій професійної ідентичності в працях вітчизняних і зарубіжних науковців; метод систематизації та узагальнення результатів емпіричних досліджень, що стосуються психологічної стійкості, резильєнтності, стресостійкості та професійного вигорання персоналу сектору безпеки України; концептуально-теоретичне моделювання функцій професійної ідентичності як психологічного ресурсу забезпечення психологічної стійкості в умовах екстремальної професійної діяльності.

**Результати.** У сучасних умовах професійної діяльності, що характеризуються високою динамічністю, складністю та невизначеністю, ефективність функціонування організацій дедалі меншою мірою визначається лише технічною підготовкою персоналу або формальними управлінськими структурами. Вирішальне значення набувають якість міжособистісної взаємодії, рівень довіри, згуртованості та психологічний клімат, який або сприяє відкритій комунікації й співпраці, або, навпаки, блокує їх. Особливої актуальності ці чинники набувають у професіях підвищеного ризику, зокрема в органах безпеки, де швидкість ухвалення рішень, здатність до адаптації та злагодженість командних дій безпосередньо пов'язані з безпекою людей і результативністю службової діяльності.

У таких умовах професійна ідентичність виступає ключовим психологічним ресурсом, що забезпечує не лише ефективність виконання службових завдань, а й психологічну стійкість персоналу [4]. Сформована професійна ідентичність дозволяє фахівцям сектору безпеки України усвідомлювати власну роль, приймати професійні цінності та норми, а також відчувати належність до професійної спільноти. Це, своєю чергою, створює внутрішню основу для активної участі в командній роботі, обміну досвідом та відкритого обговорення проблем без страху негативних наслідків.

У наукових дослідженнях останніх десятиліть (Я.С. Посохова, А.С. Борисюк, Я.С. Андрушко, О.М. Кокун в українській психології; М. Газімур, А. Ростамі, П. Бартоні, С. М. Конн, А. Петерсон за кордоном) професійна ідентичність розглядається як важливий чинник зниження впливу професійних стресорів, підвищення адаптивності та підтримання психологічного благополуччя в організаціях високого ризику. Вона пов'язується зі здатністю працівників відкрито висловлювати сумніви, визнавати помилки, звертатися по підтримку та брати участь у спільному пошуку рішень.

Наявність такого психологічно безпечного простору є особливо значущою для команд, діяльність яких відбувається в умовах загрози життю, часових обмежень та морально-етичних дилем. Командна

діяльність у структурах сектору безпеки України базується на взаємозалежності, довірі та спільній відповідальності за результат. Водночас жорсткі ієрархії, авторитарні стилі управління та каральне ставлення до помилок можуть суттєво послаблювати професійну ідентичність, провокуючи мовчання, емоційну відстороненість і професійне вигорання. Натомість організаційні культури, що підтримують розвиток професійної ідентичності, сприяють відкритій комунікації, навчанню на досвіді та формуванню стійких команд, здатних ефективно діяти в екстремальних умовах [6].

Особливого значення професійна ідентичність набуває у контексті психологічної стійкості персоналу органів безпеки, який регулярно стикається з травматичними подіями, загрозами та високим рівнем емоційного напруження. Дослідження свідчать, що чітко сформована ідентичність знижує рівень дистресу, підвищує готовність до етичних рішень, сприяє взаємній підтримці в колективах і позитивно впливає на прийняття рішень у критичних ситуаціях. Водночас недостатня сформованість професійної ідентичності може підвищувати ризик дезадаптації, ізоляції та психоемоційного виснаження [5].

Теоретичний аналіз дозволяє виокремити низку ключових функцій професійної ідентичності, які забезпечують психологічну стійкість персоналу сектору безпеки України.

Захисна функція професійної ідентичності полягає в пом'якшенні негативного впливу хронічного професійного стресу, травматичних подій та операційних стресорів на психіку фахівця. Сильна ідентичність з професією створює внутрішній «буфер», який зменшує вразливість до емоційного виснаження, депресивної симптоматики та посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Відчуття сенсу служби, професійної значущості, гордості за свою роль та належності до професійної спільноти (наприклад, «я – захисник порядку», «я частина команди, яка рятує життя») допомагає переосмислювати травматичний досвід як частину місії, а не лише як особисту загрозу. Це сприяє швидшому психологічному відновленню після критичних інцидентів (стрілянина, втрата колеги, робота з жертвами насильства).

Дослідження в поліції та військових структурах М. Газітур, А. Ростамі [9] показують, що професійна ідентичність знижує фізіологічні наслідки стресу (підвищений кортизол, серцево-судинні проблеми) та запобігає поведінковим ризикам (алкоголізм, агресія). Таким чином, захисна функція діє як психологічний щит, зберігаючи ресурси для довготривалої служби.

Регулятивна функція проявляється в підтримці саморегуляції емоційних, когнітивних та поведінкових реакцій в екстремальних і небезпечних ситуаціях. Професійна ідентичність формує внутрішні стандарти поведінки («я дію як професіонал», «я зберігаю холоднокровність, бо це моя роль»), що допомагає контролювати імпульсивні реакції страху, гніву чи паніки.



Рис. 1. Функції професійної ідентичності як механізми психологічної стійкості персоналу сектору безпеки України

Фахівець краще усвідомлює власні психологічні та фізичні межі, розпізнає ознаки стресу на ранніх етапах і застосовує стратегії самоконтролю (дихальні техніки, фокус на завданні). Це критично важливо для прийняття зважених рішень у ситуаціях з високими ставками – під час затримання озброєного злочинця, евакуації чи бойових дій.

За даними досліджень резильєнтності фахівців сектору безпеки України [10], сильна ідентичність корелює з нижчим рівнем гіперзбудження та уникнення, характерних для ПТСР, і сприяє збереженню професійної ефективності навіть під тиском.

Мотиваційна функція забезпечує внутрішню готовність до активних і відповідальних дій навіть за умов високого емоційного та фізичного навантаження. Усвідомлення цінності своєї професійної ролі («я роблю важливу справу для суспільства») надає глибокий особистий смисл як рутинним завданням (патрулювання, документування), так і кризовим (рятування заручників, ліквідація наслідків катастроф).

Це підтримує внутрішню мотивацію, орієнтацію на професійний розвиток і стійкість до вигорання. Професійна ідентичність перетворює зовнішній тиск на внутрішній драйв, допомагаючи фахівцям зберігати залученість і ентузіазм протягом багатьох років служби. Дослідження серед військовослужбовців і поліцейських [8] підтверджують, що смислотворча роль ідентичності є одним із найсильніших предикторів довготривалої резильєнтності.

Інтегративна функція полягає в узгодженні професійної та особистісної «Я-концепції», зменшенні внутрішніх конфліктів між вимогами служби та особистим життям. Персонал сектору безпеки України часто стикається з рольовою напругою: жорсткі графіки, травматичний досвід і необхідність «вимикати емоції» можуть призводити до відчуження від сім'ї, друзів чи власних цінностей.

Сформована ідентичність допомагає гармонізувати ці сфери («я – хороший професіонал і водночас люблячий батько/партнер»), знижуючи вторинні стресори – сімейні конфлікти, соціальну ізоляцію, почуття провини. Це зберігає внутрішню цілісність особистості та запобігає роздвоєнню «Я» (професійне/приватне). Як зазначають М. Газітур, А. Ростамі [1], інтегративна функція особливо важлива на рівні сім'ї та громади, де підтримка близьких посилює загальну резильєнтність.

Адаптаційна функція проявляється в здатності особистості та колективу швидко й ефективно пристосовуватися до змін у професійному середовищі – реформування структур, впровадження нових технологій, появи нових видів загроз чи змін суспільних очікувань від правоохоронців.

Професійна ідентичність сприяє відкритості до навчання, гнучкості мислення та конструктивній взаємодії із соціальним середовищем (громадою, ЗМІ, іншими відомствами). Вона посилює командну згуртованість, готовність до співпраці та спільного розв'язання проблем. У мультисистемній моделі резильєнтності [7] адаптаційна функція діє на організаційному та громадському рівнях, допомагаючи фахівцям зберігати ефективність у динамічному та непередбачуваному середовищі.

Таким чином, ці п'ять функцій утворюють взаємопов'язану систему, де професійна ідентичність виступає центральним ресурсом психологічної стійкості, забезпечуючи не лише виживання в екстремальних умовах, а й професійне зростання та збереження психічного здоров'я протягом усієї кар'єри.

**Висновки.** Проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що професійна ідентичність є багатовимірним психологічним ресурсом, який відіграє системоутворювальну роль у забезпеченні психологічної стійкості (резильєнтності) персоналу сектору безпеки України в умовах екстремальної професійної діяльності. Виокремлені функції професійної ідентичності – захисна, регулятивна, мотиваційна, інтегративна та адаптаційна – утворюють взаємопов'язану систему механізмів, які на індивідуальному, організаційному та соціальному рівнях сприяють збереженню психічного здоров'я, ефективності службової діяльності та профілактиці негативних наслідків професійного стресу.

Захисна функція забезпечує буферизацію травматичного впливу та знижує ризик розвитку ПТСР і вигорання; регулятивна – підтримує самоконтроль і зважене прийняття рішень у критичних ситуаціях; мотиваційна – надає сенсу службі та зберігає внутрішню залученість; інтегративна – гармонізує професійну та особистісну сфери, зменшуючи рольові конфлікти; адаптаційна – полегшує пристосування до змін і посилює командну взаємодію. Разом ці функції створюють стійкий внутрішній і зовнішній ресурс, що дозволяє фахівцям сектору безпеки України не лише виживати в екстремальних умовах, а й зберігати професійну ефективність та особистісну цілісність протягом тривалої кар'єри.

Результати аналізу узгоджуються з положеннями вітчизняних (таких як О.М. Бандурка, Я.С. Посохова, Л.І. Мороз та ін.) та зарубіжних дослідників (таких як М. Газітур, А. Ростамі, П. Бартоні, С.М. Конн, А. Петерсон), які підкреслюють роль ідентичності як ключового фактора резильєнтності в професіях високого ризику. Водночас виявлено, що недостатня сформованість професійної ідентичності посилює вразливість до стресорів, тоді як її цілеспрямований розвиток через професійну підготовку, організаційну культуру довіри та програми психологічної підтримки може суттєво підвищити рівень психологічної стійкості.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною верифікацією запропонованої моделі функцій професійної ідентичності в різних категоріях персоналу органів безпеки (поліцейські,

військовослужбовці, рятувальники), а також з розробкою практичних рекомендацій щодо її формування на етапах професійної соціалізації, перепідготовки та психологічного супроводу. Це сприятиме підвищенню загальної ефективності системи національної безпеки та збереженню психічного здоров'я її суб'єктів в умовах сучасних викликів.

### Література:

1. Андрієвська-Семенюк О.П. Формування професійної ідентичності майбутніх психологів. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2020. № 21. С. 102–106. DOI: 10.32447/20784643.21.2020.12.
2. Коқун О.М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.
3. Макарова О. Роль національно-патріотичного виховання у формуванні професійної ідентичності правоохоронців України. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 27 березня 2020 р.). Харків : ХНУВС, 2020. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789>.
4. Пономаренко Я.С. Психодіагностика особистісно-професійної здійсненності: методичні матеріали в допомогу психологу : навчально-методичний посібник. Харків : Факт, 2025. С. 91.
5. Пономаренко Я.С. Аналіз стресових чинників у професійній діяльності поліцейських під час війни. *Наукові перспективи*. 2024. № 8 (50). С. 929–941.
6. Посохова Я.С. Психологічні особливості професійно-правової ідентичності правоохоронців (на прикладі поліцейських підрозділів України) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : ХНУВС, 2016. 25 с.
7. Шарапова Ю.В. Концептуальна модель створення центру резильєнтності в Україні під час воєнного стану для студентів вищих навчальних закладів. *Габітус*. 2025. Вип. 69, т. 1. С. 270–275. DOI: 10.32782/2663-5208.2025.69.1.47.
8. Bartone P.T. Resilience Under Military Operational Stress: Can Leaders Influence Hardiness? *Military Psychology*. 2006. Vol. 18, Suppl. P. S131–S148. DOI: 10.1207/s15327876mp1803s\_10.
9. Ghazinour M., Rostami A. Social ecology of police resilience. *Multisystemic Resilience* / ed. by M. Ungar. Oxford : Oxford University Press, 2021. Chapter 11. P. 181–196. DOI: 10.1093/oso/9780190095888.003.0011.
10. Ip E., Srivastava R., Lentz L., Jasinowski S., Anderson G.S. Antecedents of workplace psychological safety in public safety and frontline healthcare: A scoping review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(6), 2025. 820. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph22060820>.

### References:

1. Andriievska-Semeniuk, O.P. (2020). Formuvannia profesiinoi identychnosti maibutnix psykholohiv [Formation of professional identity of future psychologists]. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedialnosti*, (21), 102–106. DOI: 10.32447/20784643.21.2020.12 [in Ukrainian].
2. Kokun, O.M. (2025). Zhyttiistiikist i rezilientnist liudyny v suchasnomu sviti: teoriia, doslidzhennia, praktyka: monohrafia [Human hardiness and resilience in the modern world: theory, research, practice: monograph]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuca NAPN Ukrainy. 214 p. [in Ukrainian].
3. Makarova, O. (2020). Rol Natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u formuvanni profesiinoi identychnosti pravoohorontsiv Ukrainy [The role of national-patriotic education in the formation of professional identity of Ukrainian law enforcement officers]. *Psykholohichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy*: materialy vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 27 bereznia 2020). Kharkiv: KhNUVS. Retrieved from: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789> [in Ukrainian].
4. Ponomarenko, Ya.S. (2025). *Psykhodiahnostyka osobystisno-profesiinoi zdiisnennosti: metodychni materialy v dopomohu psykholohu*: navchalno-metodychnyi posibnyk [Psychodiagnostics of personal-professional fulfillment: methodological materials to help a psychologist: educational-methodical manual]. Kharkiv: Fakt. P. 91 [in Ukrainian].
5. Ponomarenko, Ya.S. (2024). Analiz stresovykh chynnykiv u profesiinii diialnosti politseiskykh pid chas viiny [Analysis of stress factors in the professional activity of police officers during the war]. *Naukovi perspektyvy*, 8 (50), 929–941 [in Ukrainian].
6. Posokhova, Ya.S. (2016). *Psykholohichni osoblyvosti profesiino-pravovoi identychnosti pravoohorontsiv (na prykladi politseiskykh pidrozdiliv Ukrainy)*: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.06 [Psychological features of professional-legal identity of law enforcement officers (on the example of Police units of Ukraine)]. Kharkiv: KhNUVS. 25 p. [in Ukrainian].
7. Sharapova, Yu.V. (2025). Kontseptualna model stvorennia tsentru rezilientnosti v Ukraini pid chas voiennoho stanu dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Conceptual model of creating a resilience center in Ukraine during martial law for students of higher educational institutions]. *Habitus*, (69, Vol. 1), 270–275. DOI: 10.32782/2663-5208.2025.69.1.47 [in Ukrainian].
8. Bartone, P.T. (2006). Resilience Under Military Operational Stress: Can Leaders Influence Hardiness? *Military Psychology*, 18 (Suppl.), S131–S148. DOI: 10.1207/s15327876mp1803s\_10.
9. Ghazinour, M., & Rostami, A. (2021). Social ecology of police resilience. In M. Ungar (Ed.), *Multisystemic Resilience* (Chapter 11, pp. 181–196). Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oso/9780190095888.003.0011.
10. Ip, E., Srivastava, R., Lentz, L., Jasinowski, S., & Anderson, G.S. (2025). Antecedents of workplace psychological safety in public safety and frontline healthcare: A scoping review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(6), 820. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph22060820>.

Дата першого надходження статті до видання: 12.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.03.2026